

BRITSKO-NEAPOLSKÁ VÁLKA O SÍRU Z ROKU 1840 A JEJÍ EVROPSKÁ DIMENZE¹

Miroslav Šedivý

Studium dějin mezinárodních vztahů již dávno není pouze o hledání příčin, průběhu a důsledků událostí, které více či méně ovlivnily vývoj mezi státy a národy. Ve snaze o modernější přístup k politickým dějinám se historikové čím dál tím častěji snaží o interdisciplinární přístup s přesahy do politologie či mezinárodního práva. Přesně tento trend je v posledních letech možné vysledovat pro vývoj evropské politiky v takzvané dlouhém 19. století, zejména pro období od sklonku napoleonských válek v roce 1815 po sjednocení Itálie a Německa v 60. a 70. letech. Výsledkem tohoto přístupu pak má být, především v kombinaci historického a politologického výzkumu, nalezení všeobecně platných zákonitostí pro fungování evropského koncertu velmocí a evropského státního systému, které by poskytly vodítko pro analýzu současného systému evropské či dokonce světové politiky. Současně se tímto historikové snaží inovovat, a tím i legitimizovat bádání v oblasti diplomatických dějin, které v posledních desetiletích poněkud ztratily na atraktivitě jak u odborné, tak i laické veřejnosti.

Jakkoliv je tato snaha chvályhodná, není možné ignorovat ani její stinné stránky. Snaha o analýzu delšího časového vývoje na relativně rozsáhlém teritoriu často vede k povrchním znalostem jednotlivých jevů a jejich zjednodušujícím interpretacím. To však nebrání některým vědcům nabídnout zdánlivě neotřelé a všeobjímající teze, jejichž odvážnost však neodpovídá množství vstupních dat. Vhodným příkladem mohou být pokusy o zhodnocení fungování evropského koncertu a státního systému doby předbřeznové, ke kterým dochází v anglosaské i německé historické komunitě od počátku 90. let, kdy světlo světa spatřila respektovaná práce amerického historika Paul W. Schroedera *Transformation of European Politics*, či německého historika Matthiase Schulze *Normen und Praxis*. První jmenovaný se snaží dokázat, že na konci napoleonských válek došlo k významné revoluci v mezinárodních vztazích, která vedla k transformaci evropské politiky směrem k větší ochotě po spolupráci mezi jednotlivými státy a podřízení se mezinárodnímu právu a zájmům většiny. Jeho mladší německý kolega pak toto pozitivní hodnocení pro období po roce 1815 aplikuje na fungování koncertu pěti evropských vel-

¹ Tato studie byla napsána v rámci projektu GA15-04973S financovaného Grantovou agenturou České republiky.

mocí, jejichž spolupráci vnímá často až příliš idealizovaně a dokonce tvrdí, že menší státy se ochotně podřizovaly jejich rozhodnutím.²

Problém těchto dvou i dalších historiků a politologů spočívá především v tom, že ve svém pozitivním hodnocení evropské politiky po roce 1815 zachází až příliš daleko a s hlubokými mezerami ve znalostech událostí zkoumaného období jsou místy až příliš nekritičtí vůči motivům a důsledkům jednání nejvýznamnějších aktérů na šachovnici evropské diplomacie. Svě poznatky mimo jiné staví především na sekundárních pramenech, tedy odborné literatuře, často pak poměrně zastaralé a tendenční. Zvláště Schulzova znalost historických reálií je více než omezená a mnohé zásadní práce v ní chybí, do poloviny 19. století využívá z primárních pramenů pouze publikované diplomatické protokoly. Proto zná výsledky jednání velmocí, skutečné příčiny jejich rozhodnutí mu však často unikají. Pro oba muže je pak typické, že systém Vídeňského kongresu považují až do padesátých let za stabilní a teprve po polovině 19. století hledají příčiny jeho úpadku. Přehlíží tak řadu jeho nedostatků, které jsou symptomatické již z událostí předchozích dekád, rostoucí nedůvěra evropské společnosti a snahy o jeho obrodu jim není známa vůbec. V neposlední řadě oba historikové věnují jen velmi omezenou pozornost politice velmocí vůči Apeninskému poloostrovu.

Cílem této studie je prostřednictvím jedné události z roku 1840, takzvané britsko-neapolské války o síru, upozornit na rostoucí míru nedůvěry méně silných evropských států vůči politice velmocí, která čím dál tím více nacházela ohlas i mimo kuloáry diplomatů a politiků a přispívala k rostoucím pochybám evropské společnosti o spravedlnosti a stabilitě politického systému, jenž byl v Evropě vytvořen na Vídeňském kongresu v roce 1815. Apeninský poloostrov nebyl za tímto účelem vybrán náhodně, neboť nejen že mu Schroeder a Schulz ve svých pracích věnují jen velmi omezený prostor, ale britsko-neapolskou roztržku z roku 1840 a její ohlas v Evropě fakticky ignorují, Schulz se o ní dokonce vůbec nezmiňuje. Vzhledem ke skutečnosti, že o konfliktu mezi Velkou Británií a Královstvím obojí Sicílie dosud mlčela i česky psaná odborná literatura, bude první část této práce věnována jeho příčinám, průběhu a důsledkům, zejména pak v souvislosti s nelegálností britského postupu vůči Neapoli. V té druhé bude vysvětlena reakce evropských kabinetů i veřejnosti na protiprávní a agresivní postup vlády v Londýně a vliv této události na rostoucí nedůvěru vůči spravedlnosti tehdejšího systému evropské politiky.

² SCHROEDER, Paul W.: *The Transformation of European Politics 1763–1848*. Oxford 1996; SCHULTZ, Matthias: *Normen und Praxis. Das Europäische Konzert der Großmächte als Sicherheitsrat, 1815–1860*. München 2009.

Příčiny britsko-neapolské války o síru je nutné hledat již v roce 1838, kdy vládce Království obojí Sicílie Ferdinand II. podepsal s francouzskými obchodníky Aimé Taixem a Arsène Aycardem smlouvu, kterou udělil společnosti obou mužů privilegované postavení v exportu sicilské síry. To se fakticky rovnalo monopolu, neboť ostatní sice mohli síru z ostrova vyvážet, ovšem za výrazně nevýhodnějších podmínek, které zvýšily cenu této suroviny na nekonkurenceschopnou mez. Ze strany krále se jednalo o opatření, které mělo stabilizovat a současně maximalizovat cenu síry, které v několika uplynulých letech výrazně poklesly, a současně zajistit finanční prostředky pro rozvoj zastaralé infrastruktury na Sicílii ze strany francouzské společnosti.³

Vznik faktického monopolu na obchod se sicilskou sírou okamžitě vyvolal negativní reakci mezi Brity: pro obchodníky byla tato komodita velmi rentabilním obchodním artiklem, pro průmyslníky pak nezbytnou surovinou. Nikoliv náhodou to byli právě oni, kdo obchodu se sírou před rokem 1838 dominoval. Jakmile však do hry v tomto roce vstoupila francouzská společnost, export sicilské síry na Britské ostrovy poklesl ze 44,595 tun v roce 1838 na 20,361 tun v roce následujícím, tedy o více jak polovinu.⁴ Poddání Jejího Veličenstva královny Viktorie proto napadli kontrakt z roku 1838 s odůvodněním, že jeho podmínky nejen poškozovaly jejich ekonomické zájmy na Sicílii, ale současně byly v rozporu s některými články britsko-neapolské obchodní smlouvy z roku 1816, která jim, Britům, přiznávala status „nejvíce privilegovaného národa“. Liberální vláda v Londýně neváhala a ihned se ujala hájení zájmů vlastních občanů. Ministr zahraničí, John Henry Temple Vikomt Palmerston, zahájil vůči Neapoli diplomatickou ofenzívu s cílem dosáhnout zrušení kontraktu z roku 1838, který dle jeho názoru porušoval IV. a V. článek britsko-neapolské obchodní smlouvy. Ten IV. stanovil, že s Brity a jejich obchodními zájmy na Sicílii mělo být zacházeno stejným způsobem jako s občany jiných „nejvíce privilegovaných národů“, tedy že žádný národ nesměl mít lepší podmínky pro obchod; V. článek umožňoval britským občanům disponovat jejich osobním majetkem bez omezení a ztrát. Palmerston tvrdil, že IV. článek byl porušen, neboť Britové byli nuceni prodat síru privilegované skupině, tedy nebylo s nimi zacházeno jako s privilegovaným

³ THOMSON, Dennis W.: *The Sulphur War (1840). A Confrontation between Great Britain and the Kingdom of the Two Sicilies in the Mediterranean* (dále jen *Sulphur War*). Michigan State University 1989, s. 21–23; THOMSON, Dennis W.: *Prelude to the Sulphur War of 1840. The Neapolitan Perspective*. *European History Quarterly*, 25, 1995, č. 2, s. 163–180.

⁴ THOMSON, D. W.: *Sulphur War*, s. 69.

národem, V. článek pak napadl z toho důvodu, že tak museli učinit za fixní cenu, čímž jim byla způsobena finanční ztráta.⁵

Ferdinand II. však tlaku námořní velmoci neustoupil, neboť k tomu neviděl důvod. Kontrakt se společností Taix-Aycard považoval za výhodný pro své království, současně pak, a to byl hlavní protiargument ve sporu s vládou v Londýně, jeho obsah žádným způsobem neporušoval britsko-neapolskou smlouvu z roku 1816. Správnost tohoto názoru byla potvrzena ještě před eskalací konfliktu tehdejšími odborníky na mezinárodní právo, stejně tak později historiky právních i politických dějin. Na jaře 1840 se za kontrakt postavili dva přední právníci té doby, Sir Frederick Pollock a Dr. Joseph Phillimore, jejichž právní rozborů byly ve své podstatě téměř identické: kontrakt z roku 1838 přistupoval k Britům stejně jako k obyvatelům Království obojí Sicílie a občanům jiných nejvíce privilegovaných národů, tedy všichni měli stejné podmínky vůči firmě, s kterou neapolská vláda uzavřela smlouvu, což nebylo v rozporu s obsahem britsko-neapolské smlouvy z roku 1816. Pokud šlo o osobní majetek, pak doly ve skutečnosti spadaly do oblasti „reálného“ a nikoliv „soukromého“ vlastnictví. Analýzy obou mužů byly později potvrzeny právním expertem Alexanderem P. Fachirim, jenž v roce 1925 dospěl ke stejným závěrům. Dle Fachiriho se navíc Ferdinand II. sám rozhodl ke kompenzaci dotčených britských obchodníků, tedy i proto nebyl porušen článek V. zamezující ztrátám Britů na Sicílii z důvodu aktivit neapolské vlády. Ke stejnému závěru dospěl i největší expert na problematiku války o síru, americký historik Dennis W. Thomson, dle jehož názoru Ferdinand II. skutečně neporušil kontraktem žádnou mezinárodní smlouvu, tedy ani tu z roku 1816.⁶

Spor mezi Neapolí a Londýnem byl ve své podstatě právním konfliktem, v praxi však Britové nebyli ochotni k jeho vyřešení právní, tedy umírněnou cestou, například arbitráží. Pro Palmerstona byl totiž v sázce více než zájem britského obchodu a průmyslu: bojoval za zachování superiority britského vlivu v této části Středomoří, kterou považoval za ohroženou ze strany Francie, ačkoliv krok obou francouzských obchodníků nebyl nijak navázán na oficiální politiku francouzské vlády. Palmerston tedy používal právní argumenty jako zbraň, kterou chtěl Ferdinanda II. přitlačit ke zdi, otázka

⁵ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Vídeň (dále jen HHStA), Staatenabteilungen (dále jen StA), Neapel 94, *Traité de commerce conclu entre le Roi des deux Siciles et le Roi du Royaume une de la Grande Bretagne le 26 Septembre 1816*; DAVIS, John A.: *Palmerston and the Sicilian Sulphur Crisis of 1840. An Episode in the Imperialism of Free Trade* (dále jen *Palmerston and the Sicilian Sulphur Crisis*). Risorgimento 1982, 1/2, s. 6–12; DAVIS, John A.: *Naples and Napoleon. Southern Italy and the European Revolutions (1780–1860)*. Oxford, New York 2008, s. 289–290.

⁶ THOMSON, D. W.: *Sulphur War*, s. 61–81 a 150.

oprávněnosti vlastního požadavku mu však byla cizí; je možné, že o ní nepochyboval, je však jisté, že by svůj postup vůči Neapoli nezměnil, ani kdyby byl přesvědčen o opaku.⁷ Jak trefně podotkl Dennis W. Thomson, „britská vláda byla mnoho let zvyklá jednat s Neapolskem dle své libovůle. Ve chvíli, kdy byla nucena čelit jeho nečekanému odporu, reagoval překvapený Palmerston hněvivě. Bylo pro něj nepředstavitelné, aby si autokraticky vládnoucí panovník menšího státu, jehož rolí byla spolupráce či poddajnost, dovolil vzdorovat zahraniční politice velmoci.“⁸ Ferdinand II. se však odmítal podvolit mocenské superioritě Velké Británie, neboť byl jednak přesvědčen, že je v právu, jednak případný ústupek vnímal jako vážnou ránu suverenitě svého království a vlastní panovnické cti. Zrušení kontraktu z roku 1838 by mu navíc přivodilo značné finanční ztráty. Taix a Aycard v létě 1839 prohlásili, že takový krok by je přiměl žádat odškodnění ve výši 666 000 britských liber, což byla pro Ferdinanda II. vskutku ďábelsky vysoká suma. V téže době však začal žádat kompenzaci pro britské obchodníky i Palmerston, a to za jejich ztráty utrpěné uzavřením kontraktu. Kdyby tedy král Britům ustoupil, byl by nucen platit jak jim, tak Francouzům. Ze všech výše uvedených důvodů se proto raději rozhodl vytrvat v odporu a hrát o čas, kdy britské vyjednavče řadu měsíců nechával svými záměrně nejasnými prohlášeními v otázce zrušení kontraktu. Tuto hru však nemohl hrát do nekonečna a nakonec musel vyjít s pravdou ven: 16. března 1840 informoval Brity o svém definitivním rozhodnutí ponechat monopol v platnosti.⁹

Jakmile dorazila zpráva o králově neústupnosti do Londýna, rozhodl se Palmerston vyřešit celý spor silou. Britské flotile ve Středomoří, která v roce 1840 čítala 37 řadových lodí¹⁰ a měla zdrcující převahu nad daleko slabším neapolským loďstvem, přikázal zajímat lodě plující pod neapolskou vlajkou a držet je na Maltě tak dlouho, dokud se Ferdinand II. nevzdá kontraktu s Francouzi. Nepřátelské operace vůči neapolským plavidlům byly zahájeny v polovině dubna a vedly k zadržení 14 obchodních plavidel. Větším ztrátám nakonec zabránila nabídka francouzské vlády na zprostředkování smíru mezi oběma znesvářenými stranami, která byla do konce dubna přijata jak v Londýně, tak v Neapoli. V průběhu jednání bylo mezi Londýnem a Neapolí vyhlášeno příměří. K ukončení války o síru pak definitivně došlo 21. července, kdy Ferdinand II. zrušil kontrakt z roku 1838 a zavázal se odškodnit

⁷ DAVIS, J. A.: *Palmerston and the Sicilian Sulphur Crisis*, s. 6–12.

⁸ THOMSON, D. W.: *Sulphur War*, s. 148.

⁹ RIENZO, Eugenio: *Il Regno delle Due Sicilie e le Potenze europee 1830–1861*. Soveria Mannelli 2012, s. 34; DAVIS, J. A.: *Palmerston and the Sicilian Sulphur Crisis*, s. 12–18.

¹⁰ THOMSON, D. W.: *Sulphur War*, s. 52.

britské i francouzské obchodníky.¹¹ Válka o síru, která nebyla nikdy formálně vyhlášena, diplomaté zůstali na svých místech, v jejím průběhu nedošlo k žádné bitvě ani ztrátám na životech, tak trvala tři měsíce a dvanáct dní. Vítězem byla jednoznačně Velká Británie, která dosáhla zrušení kontraktu z roku 1838, současně také Francie, která svým občanům zajistila finanční kompenzace a rovněž svojí intervencí získala vděčnost neapolského krále.¹²

Jednoznačným poraženým byl Ferdinand II., jenž se choval jako slon v porcelánu v záležitosti, která vyžadovala diplomatický um a akt, což snížilo jeho již tak nevalnou reputaci na mezinárodní scéně. Tento fakt byl velmi významný, neboť král chtěl čelit vojenské převaze Velké Británie odvoláním se na principy mezinárodního práva: porotu měly tvořit ostatní evropské státy, především velmoci, jejichž sympatie chtěl získat oprávněností svého postoje. Pomoc očekával především od Rakouska, které bylo od Vídeňského kongresu ochráncem italských panovníků proti vnější i vnitřní, revoluční, hrozbě, jak se stalo i v případě Neapolska při potlačení revoluce z let 1821–1822. V roce 1840 navíc mezi Vídní a Neapolí existovalo i pokrevní pouto, neboť Ferdinand II. měl za manželku dceru císařova strýce, arcivévody Karla, Marii Terezu.¹³ Rakouský kancléř, kníže Václav Klemens Nepomuk kníže Metternich-Winneburg, však byl od roku 1839 zaměstnán vážnou krizí na Blízkém východě, a proto věnoval neapolským záležitostem jen velmi omezenou pozornost a nechtěl si v tomto sporu zbytečně pálit prsty. Až do dubna se omezoval na nabádání obou stran k umírněnosti a teprve po eskalaci sporu nabídl Palmerstonovi, že se Rakousko ujme role prostředníka, což však bylo odmítnuto, protože v Londýně již byla přijata stejná nabídka Francie. Ferdinand II., jenž o tomto kroku Vídně nevěděl, se cítil být svým spojencem zrazen a zaujal vůči němu velmi nepřátelský postoj. Na pouhé vyslovení Metternichova jména se stal téměř alergickým, v květnu odvolal vlastního vyslance z Vídně a dokonce požadoval odvolání rakouského velvyslance z Neapole.¹⁴

¹¹ HHStA, StA, Neapel 93, dekret Ferdinanda II. rušící smlouvu s firmou Taix-Aycard, Palermo, 21. 7. 1840, přiloženo k Lebzelttern Metternichovi, Neapol, 31. 7. 1840.

¹² THOMSON, D. W.: *Sulphur War*, s. 121–142.

¹³ SCHROEDER, Paul W.: *Metternich's Diplomacy at Its Zenith, 1820–1823*. Austin 1962, s. 129–163.

¹⁴ ACTON, Harold: *The Last Bourbons of Naples (1825–1861)*. London 1961, s. 125; LEBZELTERN, Ludwig: *Un Collaborateur de Metternich. Mémoires et papiers de Lebzelttern*. Ed. Emanuel de Lévis-Mirepoix, Prince de Robech. Paris 1949, s. 475; MOSCATI, Ruggero: *Il rapporti austro-napoletani nei primi anni del regno di Ferdinando II*. Archivio storico per le province napoletane, 25, 1939, s. 176; ŠEDIVÝ, Miroslav: *Austria and the Near East. Metternich's Foreign Policy During the Second Mehmed Ali Crisis 1839–41*. Archiv orientální. Quarterly Journal of Asian and African Studies, 74, 2006, č. 1, s. 1–36; ŠEDIVÝ, Miroslav: *Metternich and the Anglo-Neapolitan Sulphur Crisis of 1840*. Journal of Modern Italian Studies, 16, 2011, č. 1, s. 1–18.

Ostatní mocnosti reagovaly na Ferdinandovu žádost o podporu podobně pasivně. Rusko se vymluvilo na příliš velkou vzdálenost od Apeninského poloostrova, která mu bránila účinně zasáhnout do konfliktu, Prusko pouze radilo Britům ke zdrženlivosti.¹⁵ Francie sice přispěchala na pomoc v roli prostředníka, ovšem v této roli se rozhodně nechovala nestranně: vláda v Paříži postupovala v souladu s cílem zachovat přátelské vztahy s Velkou Británií a současně dosáhnout odškodnění vlastních obchodníků. Jak velmi trefně podotkl přední odborník na italské dějiny 19. století, profesor John A. Davis, „takzvané zprostředkování bylo jednoduše prostředkem k zajištění odškodnění, které mělo být vyplaceno údajně poškozeným stranám – hra, kdy vítěz bere vše, s Neapolitanci v roli ježíška“.¹⁶

Přístup Francie k Neapoli tak lze označit za pokrytecký a její rozhodnutí ve prospěch Velké Británie za předem dané, třebaže francouzský ministr zahraničí, Adolphe Thiers, připustil ve svých instrukcích do Neapole, že sám nevěří, že by Ferdinand II. jednal vůči Britům protiprávně.¹⁷ I to byl jeden z důvodů, proč také neprosazoval britský požadavek, aby zrušení monopolu bylo odůvodněno porušením smlouvy z roku 1816, čímž neapolskému králi umožnil vyhnout se akceptaci tohoto obvinění.¹⁸ Bez zájímavosti není ani názor Thiersova nástupce ve funkci ministra zahraničí, François Guizota, jenž byl v době války o síru velvyslancem v Londýně: i když připustil, že postup Ferdinanda II. v celé záležitosti byl nešikovný, rozhodně odmítl, že by byl nelegální – dle Guizota král sice porušil britské obchodní zájmy, ale žádnou smlouvu.¹⁹

Podobně se k legálnímu aspektu celého konfliktu postavily i zbylé mocnosti: nevěřily v legitimitu britského postupu, ale z pragmatických důvodů se k právnímu hledisku nevyjadřovaly, aby nemusely zaujmout otevřeně protibritský postoj. Metternich tak například odmítl učinit pod záminkou, že se jedná o záležitost neapolské správy a on není oprávněn vměšovat se do vnitřních záležitostí Království obojí Sicílie.²⁰ Ve skutečnosti však byl přesvědčen, že kontrakt z roku 1838 nijak neporušoval podmínky smlouvy z roku

¹⁵ THOMSON, D. W.: *Sulphur War*, s. 126.

¹⁶ DAVIS, J. A.: *Palmerston and the Sicilian Sulphur Crisis*, p. 19.

¹⁷ Thiers Montebellovi, Paříž, 28. 5. 1840. In: SAITTA, Armando: *Le relazioni diplomatiche fra la Francia e il Regno delle due Sicilie, II serie: 1830–1848. Volume secondo: 6 Gennaio 1836–3 Dicembre 1840*. Roma 1973, s. 287.

¹⁸ THOMSON, D. W.: *Sulphur War*, s. 145.

¹⁹ GUIZOT, François: *Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps*, V. Paris 1862, s. 94–95.

²⁰ HHStA, StA, Sardinien 77, Metternich Gagliatimu, Vídeň, 9. 4. 1840; HHStA, StA, Neapel 94, Metternich Lebzelternovi, Vídeň, 11. 4. 1840.

1816 a že britský postup je o „převaze a nikoliv spravedlnosti“.²¹ V souladu s názorem právních expertů se vyjádřil v tom smyslu, že kontrakt z roku 1838 pouze stavěl britské občany na úroveň poddaných neapolského krále se stejnými právy: první i druzí mohli vyvážet síru ze Sicílie a oba za to museli platit poplatek francouzské společnosti.²² „Pokud například,“ prohlásil kancléř v rozhovoru s bavorským vyslancem ve Vídni, „Angličan koupí les v Čechách a chce v něm těžit dřevo a zákony lesní správy to zakazují, nemá důvod ke stížnostem.“²³ Proto také odmítal zájímání neapolských plavidel, neboť v tomto opatření považoval vážné porušení mezinárodního práva, fakticky akt piraterie.²⁴ O nelegálnosti britského chování se nepochybovalo ani v Petrohradě, odkud rakouský vyslanec, hrabě Karl Ludwig von Ficquelmont, hlásil, že Palmerston se příliš nenamáhal zakrýt skutečnost, že jeho agresivní politika sloužila pouze britským zájmům: „Tato politika není ničím novým, ale dosud byla skrývána pod rouškou zdvořilosti, která jí dávala méně násilnické vzezření; nejen že lord Palmerston sejmul tuto roušku, on ji rozcupoval a odhalil tím zcela neskrývaný egoismus anglického kabinetu.“²⁵ Dokonce i Palmerstonův nástupce ve funkci britského ministra zahraničí, Hamilton-Gordon lord Aberdeen, vyjádřil v roce 1842 s postupem svého předchůdce nesouhlas.²⁶ Suma sumárum, nikoliv mezinárodní právo, na které se Ferdinand II. odvolával, nýbrž síla udávala tón v mezinárodních vztazích, a král byl proto nakonec nucen sklonit se před britskou převahou.

Britská agresivita, francouzské pokrytectví v roli prostředníka, rakouská neochota pomoci vlastnímu italskému klientovi a podobná pasivita Ruska a Pruska přispěly u zástupců menších států k nárůstu obav z chování všech velmocí a jak v Itálii, tak v aaalpských zemích vyvolaly diskusi o jejich postavení v evropském státním systému. Například 20. května 1840 kritizoval piemontský vyslanec v Londýně, Guiseppe Nomis di Pollone, pramalý respekt

²¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, pobočka Děčín, Rodinný archiv Clary-Aldringenů 375, Metternich Ficquelmontovi, Vídeň, 13. 7. 1840.

²² HHStA, StA, Frankreich 319, Metternich Apponyimu, Vídeň, 6. 5. 1840; The National Archives, Londýn (dále jen TNA), Foreign Office (dále jen FO) 120/189, Beauvale Palmerstonovi, Vídeň, 24. 4. a 9. 6. 1840; Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Mnichov (dále jen BHStA), Ministerium des Äußern (dále jen MA), Wien 2409, Lerchenfeld Ludvíku I. Bavorskému, Vídeň, 4. 5. 1840.

²³ BHStA, MA, Wien 2409, Lerchenfeld Ludvíku I. Bavorskému, Vídeň, 4. 5. 1840.

²⁴ Archives diplomatiques et africaines, Brusel, Correspondances politiques, Autriche 7, O'Sullivan Lebeauovi, Vídeň, 28. 4. 1840; BHStA, MA, Wien 2409, Lerchenfeld Ludvíku I. Bavorskému, Vídeň, 20. 4. a 11. 5. 1840.

²⁵ HHStA, StA, Russland III, 119, Ficquelmont Metternichovi, Petrohrad, 19. 5. 1840.

²⁶ THOMSON, D. W.: *Sulphur War*, s. 127.

velmocí vůči zájmům evropských států druhého a třetího řádu: „Dle mých pozorování od roku 1814 principy spravedlnosti postupně a rychle oslabily ve sporech mezi dominujícími a druhořadými mocnostmi. Když se druhořadá mocnost okamžitě nepodvolí té první, nenastane žádný pokus o vysvětlování či argumenty k jejímu přesvědčení. Je daleko snazší říci jí ‚jsme silnější, argument, který ve skutečnosti výrazně zkracuje diskusi. Pokud druhořadá státy nebudou s mimořádnou pozorností sledovat přijetí tohoto nového kodexu mezinárodního práva, časem zmizí ve prospěch jejich mocnějších sousedů.“²⁷ Sardinský vyslanec ve Vídni, hrabě Vittorio Balbo Bertone di Sambuy, vyjádřil identický názor na arogantní dominanci evropských velmocí, když o dva dny dříve napsal: „Neapolská záležitost právě poskytla nové potvrzení tohoto faktu a nikdo neučiní nic pro tuto zemi, která je obětí britské nadvlády... Události v Neapolsku mohou vést k závěru, že velmoc může žádat cokoliv od méně významné mocnosti, že nikdo neučiní nic, aby tomu zabránil a že ona naloží s tou druhou dle své libovůle.“²⁸ A 21. května Sambuy pokračoval: „Od Vídeňského kongresu jsme si zcela uvykli počítat pouze pět velmocí v Evropě. Ty si přisoudily monopol velké politiky a nadvlády nad celým světem a zabývají se nejen svými vlastními záležitostmi, ale také záležitostmi ostatních států, a to i ve chvíli, kdy je o to tyto státy nežádaly. Většina malých států se sklonila pod tíhou tohoto jha, naši [sardinští] panovníci jsou těmi posledními, kteří by chtěli uznat toto právo na nadvládu, které je skutečnou uzurpací, zničující pro nezávislost každého státu.“²⁹ Dle Sambuyho tíha okolností přinutila menší evropské státy přijmout tuto „diktaturu pěti velmocí, které si ji tak neoprávněně přivlastnily ... a budou ji chtít prosazovat kdekoliv, kde tak budou moci učinit beztestně“³⁰.

Názory obou diplomatů byly sdíleny mnoha současníky a bylo by velkou chybou domnívat se, že tomu tak bylo pouze v Piemontu. Prostudované prameny jednoznačně dokazují, že britské protiprávní jednání narazilo na silný nesouhlas v diplomatických kruzích i mezi širokou veřejností v ostatních

²⁷ ROSELLI, Nello: *Inghilterra e regno di Sardegna dal 1815 al 1847*. Torino 1954, s. 743.

²⁸ Archivio di Stato di Torino, Turín (dále jen AST), Lettere ministri (dále jen LM), Austria 137, Sambuy Solarovi, Vídeň, 18. 5. 1840.

²⁹ Sambuy Solarovi, Vídeň, 21. 5. 1840; ALBERTI, Mario degli (ed.): *La politica estera del Piemonte sotto Carlo Alberto Secondo il carteggio diplomatico del Conte Vittorio Amedeo Balbo Bertone di Sambuy ministro di Sardegna a Vienna (1835–1846), Tomo II: 1839–1841*. Torino 1915, s. 261.

³⁰ Tamtéž; Sardinský ministr zahraničí Clemente Solaro della Margarita reagoval na Sambuyho slova tímto souhlasným povzdechem: „Král se za všech okolností nemůže spoléhat na nikoho jiného než na sebe.“ LEMMI, Francesco: *Carlo Alberto e Francesco IV. Lettere inedite*. Il Risorgimento Italiano, 20, 1927, č. 4, s. 315.

italských státech, Rakousku, Německu (respektive v Německém spolku), Rusku a Francii.³¹ Z politických a diplomatických elit se například bavorský vyslanec v Turíně, Johann Franz Anton von Olry, vyjádřil stejným způsobem jako Pollone a Sambuy. Dle jeho názoru navzdory vlastním rozporům mocnosti společně konspirovaly proti menším státům ve snaze získat od nich „nejtvrdší, nejnespravedlivější a pro tyto státy nejvíce znepokojující ústupky, připomínajíc svým chováním doktory, které Molière parodoval, když je nechal během jejich konzultací říci tato slova: ‚Ty podrbáš záda mně a já je pak zase podrbám tobě.‘“³²

Britsko-neapolský konflikt byl diskutován i mimo politické a diplomatické kuloáry. Vzdělaná veřejnost, která se zajímala o dění na mezinárodní scéně, ho nemohla přejít bez povšimnutí. Její reakce byla v drtivé většině negativní. V Paříži britská agrese nalezla četné kritiky³³ a Guizot ve svých pamětech připustil, že „se všude říkalo, že ve skutečnosti bylo jen málo vznešeného v tak bezcitném chování vůči slabému a že pokud by anglický kabinet měl tento spor s Francií nebo Spojenými státy americkými, choval by se daleko zdrženlivěji“.³⁴ V Petrohradě bylo na zneužití síly vůči slabšímu státu nahlíženo stejně.³⁵ Napříč Německem byla válka o síru pozorně sledována a britské chování vůči Království obojí Sicílie bylo všeobecně odmítáno jako zcela protiprávní³⁶ a považováno za zneužití „převahy vlastní síly k získání něčeho, na co oni [Britové] nemají právo“.³⁷ Ve Vídni byla veřejnost zajedno s Metternichem, že zájímání cizích obchodních plavidel v době míru není

³¹ Schweizerisches Bundesarchiv, Bern (dále jen CH-BAR), #D0#1000/3#1195*, Az. D.1.3.2, 1833–1848, Meuricoffre Muraltovi, Neapol, 25. 4. 1840; Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlín, HA III, Ministerium des Auswärtigen I, 11621, Buch Fridrichu Vilémovi IV., Řím, 28. 4. 1840.

³² BHStA, MA, Sardinien 2884, Olry Ludvíku I. Bavorskému, Turín, 21. 4. 1840.

³³ CH-BAR#D0#1000/3#1162*, Az. D.1.1, 1814–1848, Tschann Muraltovi, Paříž, 2. 5. 1840.

³⁴ Guizot, F.: *c. d.*, s. 95.

³⁵ TNA, FO 65/260, Clanricarde Palmerstonovi, Petrohrad, 20. a 30. 4. 1840; Nationaal Archief, Haag (dále jen NL-HaNA), Ministerie van Buitenlandse Zaken (dále jen BuZa) 1813–1870, 2.05.01, 1190, Schimmelpenninck Verstolkovi, Petrohrad, 28. 4. a 2. 5. 1840.

³⁶ NL-HaNA, BuZa 1813–1870, 2.05.01, 1191, Golststein Verstolkovi, Hamburg, 8. 5. 1840; Archives du Ministère des affaires étrangères, Paříž, Correspondance politique, Würtemberg 68, Fontenay Thiersovi, Stuttgart, 13. 8. 1840.

³⁷ AST, LM, Prussia 29, San Martino Solarovi, Berlín, 25. 4. 1840.

ničím jiným než „aktem pirátství“,³⁸ a zde i v jiných částech Rakouského císařství bylo odsouzeno porušení práv slabého státu ze strany velmocí.³⁹

Britsko-neapolská roztržka patřila ve své době k velmi sledovaným a kritizovaným událostem i z toho důvodu, že byla vnímána v kontextu egoistické a nejednou dokonce agresivní politiky velmocí vůči mimoevropským státům. Představovala totiž spojnici mezi evropským ekonomickým imperialismem v zámorí a na starém kontinentu. Ten byl prosazován pod záminkou svobodného obchodu, což později vedlo historiky k tomu, že toto chování označili za „imperialismus svobodného obchodu“. Agresivní politika některých evropských velmocí, které prosazovaly vlastní národní zájmy a nebyly ochotny aplikovat normy mezinárodního práva v zámorí, se na jaře 1840 zdála být uplatněna i v samotné Evropě. Jak opiová válka mezi Velkou Británií a Čínou, která započala v roce 1839, tak i válka o síru z roku následujícího pramenily z imperialismu svobodného obchodu, ovšem ve druhém případě byla agrese namířena proti členu evropské rodiny, který byl, či lépe řečeno měl být, chráněn mezinárodním právem.⁴⁰

Tento fakt vedl k pochybnostem o spravedlnosti evropského koncertu a současně stabilitě celého evropského státního systému. Pokud byly mocnosti ochotny porušit mezinárodní právo v Evropě způsobem, jakým tak činily v jiných částech světa, pak se žádný menší stát nemohl cítit bezpečný. Neapolský vyslanec v Petrohradě, kníže Giorgio Wilding Butera, kritizoval řevnivost Velké Británie a její nedostatek respektu k nezávislosti druhořadých států, a to jmenovitě ve Střední Asii, kde tehdy vedla válku s Afghánistánem, v Číně a vůči Království obojí Sicílie.⁴¹ I další neapolští diplomaté odsoudili britskou hrabivost a aroganci během opiové války.⁴² Kromě nich například Sambuy upozornil na skutečnost, že Velká Británie nadřadila své

³⁸ NL-HaNA, BuZa 1813–1870, 2.05.01, 1189, Mollerus Verstolkovi, Vídeň, 18. 4. 1840. Počinání britských válečných lodí skutečně připomínalo akce pirátů než námořníků Jejeho Veličerstva; dokonce zneužívali rakouskou vlajku k tomu, aby se přiblížili k neapolskému plavidlu na vzdálenost dvou až tří námořních mil. Není však jasné, zda tuto skutečnost veřejnost v habsburské monarchii znala. THOMSON, D. W.: *Sulphur War*, s. 134.

³⁹ BHStA, Wien 2409, Lerchenfeld Ludvíku I. Bavorskému, Vídeň, 20. 4. 1840; Národní archiv (dále jen NA), Pražské gubernium, tajné 1819–1848 (dále jen PG), 43, situační zpráva týkající se Prahy v dubnu 1840, Praha, 12. 5. 1840; situační zpráva týkající se Vídně v květnu 1840; GLOSSY, Karl: *Wien 1840–1848. Eine amtliche Chronik, Erster Teil: 1840–1844*. Wien 1917, s. 16 a 263.

⁴⁰ BURBANK, Jane – COOPER, Frederic: *Empires in World History*. Princeton 2010, s. 296 a 306.

⁴¹ TNA, FO 65/260, Clanricarde Palmerstonovi, Petrohrad, 20. 4. 1840; Barante Thiersovi, Petrohrad, 16. 5. 1840; BARANTE, Claude (ed.): *Souvenirs du Baron de Barante de l'Académie française 1782–1866*, VI. Paris 1897, s. 447–448.

⁴² THOMSON, D. W.: *Sulphur War*, s. 128.

národní zájmy mezinárodnímu právu na Sicílii způsobem, jakým tak učinila v Adenu, který svévolně obsadila na počátku roku 1839, a v Číně, kde se rozhodla „otrávit Číňany silou, protože to je právě ona, kdo jim prodává jed [opium]“.⁴³ Sambuy současně kritizoval i Rusko za jeho podobně imperialistickou politiku vně i uvnitř Evropy.⁴⁴ Olry pak v reakci na eskalující roztržku mezi Neapolí a Londýnem napsal 5. dubna 1840: „Aniž bych chtěl vstoupit předčasně do diskuse o povaze a právních aspektech, s kterými nejsem podrobně obeznámen, musím se ve svých úvahách dotknout jistých nahodilých roztržek, které jsou často připraveny Anglií proti nezávislým státům slabším než je tato velmoc, a to kvůli spekulativním a nekonzistentním zájmům jejich obchodníků: soukromým zájmům, které je zvyklá transformovat na národní zájmy pod despotickou ochranou jejího trojzubce, učinit z nich oficiální agendu své vlády a nakonec i otázku míru a války. Násilné uvedení opiového jedu do Číny kvůli zisku Východoindické společnosti stejně jako monopol na síru, jejíž export přiznaný někomu jinému než Angličanům údajně poškozuje její obchodníky na Sicílii, tvoří stejný motiv jejich výhrůžek a nepřátelského jednání... Co je však ještě vážnější na těchto konfliktech a akcích, které je způsobily, je chamtivost, která k nim vede, a mocenská převaha, která je ospravedlňuje, zatímco celá evropská republika zůstává zticha a žádná velmoc z pentarchie dokonce ani nic nenamítá proti takovému jednání. Tato situace je považována mnohými za naprostý úpadek celého systému rovnováhy sil.“⁴⁵

Obava, že bezskrupulózní politika Velké Británie, Ruska a Francie v mimoevropských oblastech se brzy stane samozřejmostí i v Evropě, přispěla k tomu, že akce těchto tří velmocí byly pozorně sledovány a často podrobeny ostré kritice i vzdělanou veřejností. V průběhu roku 1840 se jednalo především o ruskou vojenskou kampaň proti Chivskému chanátu, francouzský boj v Alžírsku proti Abd-al Kádirovi, britskou válku v Afghánistánu a především již zmíněný konflikt s Čínou, který byl odsouzen jak ve Vídni a Praze, tak i na Britských ostrovech, kde někteří Britové prohlašovali, že je neslučitelné s charakterem křesťanského národa vést válku proti zemi, jejíž vláda nechce nechat otrávit vlastní obyvatelstvo.⁴⁶ V Paříži došlo k podobné diskusi, oje-

⁴³ Sambuy Solarovi, Vídeň, 21. 5. 1840. In: ALBERTI, M.: *c. d.*, s. 265.

⁴⁴ ALBERTI, M.: *c. d.*, s. 265–266.

⁴⁵ BHStA, MA, Sardinien 2884, Olry Ludvíku I. Bavorskému, Turín, 5. 4. 1840.

⁴⁶ NA, PG, 43, situační zpráva týkající se Prahy v březnu 1840, Praha, 12. 4. 1840; situační zpráva týkající se Vídne v březnu a červenci 1840; GLOSSY, K.: *c. d.*, s. 12 a 19; GODET, Marcel: *Dernières nouvelles d'il y a cent ans. La Suisse et l'Europe en 1840*. Neuchâtel 1940, s. 14. Z prostudovaných pramenů je možné doložit, že v téže době byla válka v Afghánistánu sledována obyvateli Berlína a ruská kampaň proti Chivě byla diskutovaným tématem v Mnichově. AST,

diněle zazněla kritika i agresivního chování vlastní vlády, například ze strany francouzského historika a diplomata Gaëtan de Raxi de Flassana: „Analogie zásad mezi anglickou a francouzskou vládou může být považována za vzájemné pochlebování. Jejich politiky, které ony označují za umírněné, jsou ve skutečnosti svárlivé a interferující. Během posledních deseti let byla Anglie ve válce s vlastními americkými koloniemi a sousedy na indickém subkontinentu. Dnes vede jednu válku s Čínou a je ve sporu s Neapolskem, Portugalskem a Spojenými státy. Francie byla ve válce s Nizozemím a Mexikem a nyní vede válku proti Buenos Aires a alžírským kmenům.“⁴⁷

Porušování mezinárodního práva mocnostmi v Evropě bylo nejen srovnáváno s jejich tehdejšími ambiciózními chováními v ostatních částech světa, ale také vyvolalo vzpomínky na jejich protiprávní jednání hlouběji v minulosti, dokonce před rokem 1815. V roce 1840 se proto opět hovořilo o potopení dánských válečných lodí v Kodani britskou flotilou v roce 1807, kdy bylo Dánsko neutrálním státem, o zničení nezávislé Benátské republiky Napoleonem v roce 1797 a o vstupu Francouzů i států protifrancouzské koalice do stejně neutrálního Švýcarska v průběhu napoleonských válek. Především první událost velmi připomínala válku o síru: když Britové něco chtěli – od Dánska jeho válečné lodě, od Království obojí Sicílie hospodářské ústupky, jednoduše si to vzali silou bez ohledu na mezinárodněprávní normy. Mimo jiné Metternich spojil incident v Kodani s válkou o síru a vyjádřil obavu, aby se podobná násilná praxe nestala integrální součástí mezinárodního práva: „Toto je Kodaň, Navarino a Ancona, a proto něco, co nikdy nepochopím!“⁴⁸ Jeho blízký spolupracovník, hrabě Ficquelmont, předložil čtenářům ve svém díle z roku 1859 *Pensées et réflexions morales et politiques* podobný historický exkurz, ve kterém upozornil na historii nelegálního jednání ze strany britských vlád, jež v 18. a 19. století braly jen pramalý ohled na mezinárodní právo a zájmy jiných států.⁴⁹

Na základě reakce evropských politických a diplomatických elit i vzdělané veřejnosti na válku o síru je možné konstatovat, že všeobecně existovala silná nedůvěra k politice velmocí, zejména pak té vůči menším státům,

LM, Baviera 34, Pallavicini Solaro VI, Mnichov, 10. 4. 1840; Meyendorff Nesselrodemu, Berlín, 23. 3. 1840, HOETZSCH, Otto (ed.): *Peter von Meyendorff. Ein russischer Diplomat an den Höfen von Berlin und Wien. Politischer und privater Briefwechsel, 1826–1863*, I. Berlin 1923, s. 95.

⁴⁷ FLASSAN, Gaëtan de Raxi de: *Solution de la question d'Orient, et neutralité perpétuelle de l'Égypte*. Paris 1840, s. 37.

⁴⁸ HHStA, StA, England 230, Metternich Neumannovi, Vídeň, 25. 4. 1840. Podobné vyjádření viz BHStA, MA, Wien 2409, Lerchenfeld Ludvíku I. Bavorskému, Vídeň, 11. 5. 1840.

⁴⁹ FICQUELMONT, Ludwig Karl: *Pensées et réflexions morales et politiques*. Paris 1859, s. 311–313.

a s tím související skepse ohledně spravedlnosti evropského státního systému, který byl vytvořen na Vídeňském kongresu. Ostatně již na tomto kongresu byly zájmy států druhého a třetího řádu mocnostmi fakticky ignorovány.⁵⁰ Historikové Francis Roy Bridge a Roger Bullen tvrdili, že v tomto systému „všechny malé státy Evropy většinou akceptovaly dominanci velmocí a spokojily se s podržným postavením pod ochranou jedné či vícero z nich“.⁵¹ Ve skutečnosti však realita existujícího stavu nebyla zdaleka tak optimistická. Doposud málo prozkoumané primární prameny odhalují, že v evropské společnosti existovala rozšířená kritika chování velmocenského koncertu, který byl pro malé státy „fakticky stěží něčím více než chabě maskovanou hegemonií“.⁵² Neboť tyto státy neměly mezi mocnostmi žádné skutečné zastání, chtě nechtě se musely smířit s danou situací, neboť jakákoliv snaha o vzdor byla nemilosrdně trestána. Jak si povzdechl nizozemský vyslanec v Turíně Albert Wilhelm Laurens Heldewier ještě v průběhu britsko-neapolské roztržky: „Výsledek této aféry není obtížné předvídat. Skončí jako každá jiná rozmlůvka mezi mocným a slabým, tedy podvolením se toho druhého, a Evropa tomu bude přihlížet, aniž by tím byla znepokojena.“⁵³

Zneužití síly jako v případě války o síru pochopitelně nepřispívalo ke stabilitě existujícího politického systému. Tento pocit neměly pouze vlády a občané malých států, ale také ti, kteří měli „více štěstí“ a ve světě, kde dominovala síla a nikoliv právo, byli občany některé z velmocí. Například ve Vídni dle obsahu policejních hlášení v reakci na britský zásah proti neapolským obchodním lodím „je tento rychlý a nenadálý zvrat ve vývoji událostí nanejdůležitější, protože lidé zde věří, že tato aféra dokazuje, že evropský mír v žádném případě nespočívá na natolik solidních základech, aby nemohl být nečekaně zničen nějakou nahodilou událostí“.⁵⁴ Intenzivní debaty na toto téma jak v konstitučních státech, tak i těch bez zastupitelského systému a s omezenou svobodou slova, jak například dokazují poměry v Rakousku na přelomu

⁵⁰ JARRETT, Mark: *The Congress of Vienna and its Legacy. War and Great Power Diplomacy after Napoleon*. London – New York 2013, s. 157.

⁵¹ BRIDGE, Francis Roy – BULLEN, Roger: *The Great Powers and the European States System 1814–1914*. Harlow 2005, s. 2. Identický názor je možné dohledat i v práci Matthiase Schulze, *‘Defenders of the Right?’ Diplomatic Practice and International Law in the 19th Century. An Historian’s Perspective*. In: NUZZO, Luigi – VEC, Miloš: *Constructing International Law. The Birth of a Discipline*. Frankfurt am Main 2012, s. 260.

⁵² SHEEHAN, Michael: *The Balance of Power. History and Theory*. London – New York 1997, s. 127.

⁵³ NL-HaNA, BuZa 1813–1870, 2.05.01, 1189, Heldewier Verstolkovi, Turín, 17. 4. 1840.

⁵⁴ Situační zpráva týkající se Vídně v květnu 1840, GLOSSY, K.: c. d., s. 16.

30. a 40. let 19. století, svědčí o nezpochybnitelném zájmu evropské společnosti o zahraničněpolitické otázky.⁵⁵

Ve svém konečném důsledku byla válka o síru kamínkem do pomyslné mozaiky rostoucí nedůvěry mezi státy, přispívající k úpadku systému Vídeňského kongresu, a současně mezi národy, neboť pocit nejistoty a obav z agresivity jdoucí za hranici principů mezinárodního práva vedl k formování a šíření geopolitických úvah, které měly vliv na formování světového názoru nejen jednotlivců, ale celých skupin, což již bylo dostatečně prokázáno na vývoji německého nacionalismu přinejmenším od 40. let 19. století. Tehdy část německé společnosti reagovala na obavy z agresivní politiky Francie, Ruska a také Velké Británie požadavkem na vytvoření silného národního státu, který by poskytoval na mezinárodní scéně dostatečnou ochranu pro rozvoj německého národa.⁵⁶ Nikoliv náhodou byl zastáncem silného Německa, které by bylo schopné čelit britské obchodní dominanci ve světě, německý ekonom Friedrich List, jehož stěžejní dílo *Národní systém politické ekonomie* zabývající se touto problematikou vyšlo v roce 1841, tedy krátce po skončení války o síru.⁵⁷

RESUMÉ

BRITSKO-NEAPOLSKÁ VÁLKA O SÍRU Z ROKU 1840 A JEJÍ EVROPSKÁ DIMENZE

V roce 1840 došlo mezi Velkou Británií a Královstvím obojí Sicílie ke sporu o těžbu a export sicilské síry, která nakonec na jaře téhož roku vyvrcholila formálně nevyhlášenou válkou. Jejím vítězem se stala Velká Británie, která přiměla vládu v Neapoli, hlavním městě Království obojí Sicílie, zrušit omezení týkající se produkce této suroviny. Tato dnes již málo známá událost měla ve své době značný ohlas v celé Evropě, a to nejen mezi politickými a diplomatickými elitami, ale také u širší veřejnosti. Konflikt byl všeobecně vnímán jako projev britského sobectví a agresivní obhajoby vlastních národních

⁵⁵ ŠEDIVÝ, Miroslav: *Ohlas Rýnské krize v Rakouském císařství. Příspěvek ke studiu veřejného mínění v českých zemích doby předbřežnové*. Český časopis historický/The Czech Historical Review, 112, 2014, č. 4, s. 681–712.

⁵⁶ SIMMS, Brendan: *Nationalismus und Geopolitik in Deutschland vor 1847*. In: RAJŠP, Vincenc – BRUCKMULLER, Ernst: *Recht, Geschichte, Nation*. Ljubljana 1999, s. 397–403.

⁵⁷ MEYER, Manfred: *Freiheit und Macht. Studien zum Nationalismus süddeutscher, insbesondere badischer Liberaler 1830–1848*. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – New York – Paris – Wien 1994, s. 194.

zájmů na úkor výrazně slabšího protivníka, který byl navíc v právu. Ve svém důsledku pak přispěl k dalšímu oslabení důvěry ve spravedlnost a stabilitu evropského státního systému v podobě, v jaké byl vytvořen na Vídeňském kongresu v roce 1815. Tato nedůvěra měla v dalších letech nejen vliv na chování jednotlivých evropských vlád na mezinárodní scéně, ale odrazila se také ve smýšlení početných skupin obyvatel, například v rámci ideového formování německého národního hnutí.

Klíčová slova: Velká Británie, Království obojí Sicílie, Rakousko, 1840, síra, evropský státní systém, imperialismus svobodného obchodu

SUMMARY

ANGLO-NEAPOLITAN SULPHUR CRISIS OF 1840 AND ITS EUROPEAN DIMENSION

In 1840, Great Britain and the Kingdom of the Two Sicilies disputed about the mining and export over the Sicilian sulphur, which finally culminated in a formally undeclared war in the spring of the same year. Great Britain became a victor and induced the government in Naples, the capital city of the Kingdom of the Two Sicilies, to cancel restrictions concerning the production of this resource. This, at the present time, not very famous event met with a considerable response in whole Europe at that time, not only among political and diplomatic elites but also the broader public. The conflict was generally perceived such as a demonstration of British selfishness and aggressive defence of own national interests at the expense of noticeably weaker opponent who, besides, was right. As a consequence of that, it contributed to another weakening of a belief in justice and stability of European state system in a shape as it was formed in the Congress of Vienna in 1815. In the years thereafter, this distrust influenced not only a behaviour of individual European governments on the international scene but was also visible in thinking of numerous population groups, for instance in terms of ideological formation of German national movement.

Keywords: Great Britain, The Kingdom of the Two Sicilies, Austria, 1840, sulphur, European state system, imperialism of free trade

Translated by Mgr. Hana Ferencová

doc. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D.
Katedra historických věd
Fakulta filozofická
Západočeská univerzita v Plzni
Tylova 18
301 25 Plzeň
Česká republika
e-mail: mireksedivy@seznam.cz